

**Xatirələrin yaxını ağrıdan,
göynədən olur,
uzaqları daha mülayim, sakit...**

Rəsul Rza

...Neçə illərdi Işıqlı dağının o üzündə yağı tapdağında inildəyən kəndimizin bu payız fəslində çəkilən video-gürüntüsünə baxıb bir qərinə əvvəlki çağlarını xatırlayır və indisini təsəvvürümdə canlandırırım; yayın əvvəlindən ta payız düşənəcən Qaragölə qədər uzanan yaylaqlarımızı duman-çən bürüyüb, uşaqlığımın, gəncliyimin fərəhli, bəxtəvər günlərinin şahidi evimiz, həyət-bacamız cəngəllik içində görünməz olub, ocaq daşlarının üzərini toz-torpaq örtüb, yaxınlıqdakı bulağın gözü tutulub.

Ayaq izlərimizə həsrət qalan yol-yolağaların, cığırınların miskinliyi açıq-aşkar nəzərə çarpır, bir ins-cins belə gözə dəymir. Yadıma uzaq keçmişin bir oxusu düşür:

elə bu əlamətinə görə verilmişdi. Bəzən küləksiz havada belə gölün sükutu pozulurdu. Dalğalar sahilə döyəcəyir, sanki hansısa haqsızlığa etirazını bildirdi. Belə hallarda gölə haram əl toxunulduğu, kiminsə suyu murdarladığı deyilirdi. Yaxınlıqdakı "Çıraq daşı" kimi tanınan iri bir qayanın isə bir vaxtlar gecələr işıq saçaraq, gölü nurlandırdığı söylenilirdi. "Çıraq daşı"nın pərə, ibadət yerinə çevrilməsi, yaxın-uzaq kənd-obalardan camaatın bura ziyarətə gəlməsi bəlkə də bu deyimlə bağlı idi.

...Repressiya üzündən baş götürüb Özbəkistana gedib orada yaşayan əminin uzun ayrılıqlardan sonra yurd-yuvasına qovuşduğu bir yay axşamı da bütün rəngləri ilə gözlərim önünə gəlir, illərlə həsrətini çəkən anasının-nənəmin boynuna sarılan qollarından, isti nəfəsindən aralanmamış dediyi-"sübhədən Işıqlı dağına qalxıb, "Çıraq daşı"na ziyarətə gedəcəm..." - sözləri də yaxşı yadımdadır.

Qaragölün o üzündə...

(Düşüncələr)

**...Yazda qaranquş gələr,
Qaranquşlar xoş gələr.
Mən yollara baxaram,
Yollar əliboş gələr...**

İndi o video-gürüntüdə "əliboş gələn" yollara baxa-baxa o yerlərin hər daşını, hər ağacını, dağ-dərəsini gözlərim önünə gətirirəm. Yazda novruzgölünün ətrini, yayda Işıqlı dağından əsən mehlin səriniyi duyuram, payız toylarında qara zurnanın qayalarda cingildəyən səsinə eşidirəm, qışda şaxtanın qılinc sərtliyini canımda hiss edirəm.

İndi mən daha yazın, yayın gəlişindən o sevinci yaşaya, xatirələrimi təzələyən payızdan heç nə uma bilmirəm, qış yaxınlaşdıqca isə uzun gecələrin əzabına bürünəcəyimi düşünüb üşələnirəm.

Yazının bu məqamında uzun illərdi ki, xatırlamadığım dədəmin söylədiyi bir əhvalat birdən-birə yadıma düşür. Danışır ki, ötən əsrin 62-ci ilinin qış günlərinin birində Qaragölün bir addımlığındakı Laçının Minkəndində yaşayan dostu Əfrayılın cavan oğlunun xəstəlikdən dünyasını dəyişdiyini eşidib vaxt itirmədən sübhədən hüsr yerinə gedir. Işıqlı dağı aşırımından Laçın üzünə təzəcə keçibmiş ki, günün günortasında qəfildən hava qaralır. Göydən ələnen qar az sonra bənd-bərəni bağlayır. Mənzilbaşına çatacaq ümidi çiliklənir. Geri qayıtmaq, irəli getmək imkansızlığını anlasa da, ölümlə üz-üzə dayandığını başa düşsə də, "yox, nə qədər taqətim var, yola davam etməliyəm. Harda gücüm tükənsə, orda da qalası, qurd-quşa yem olasıyam..." - inadından dönmür. Çətinliklə də olsa bir təhər yola davam edir, nəhayət, qalınlaşan qar ayağında qaloşları "udur". Yavaş-yavaş barmaqlarından başlanan gizilti bütün bədəninə yayılır, bir azdan gözləri də qapanır. Kimsənin onu qaldırıb atın belinə sarımasını isə heç cür xatırlaya bilmir. Neçə gündən sonra gözünü açanda özünü Əfrayılın evində görür. Havalər düzələndə qədər huşsuz halda yorğan-döşəkdə qalır. Yol-riz açılarda isə xəstəhəl vəziyyətdə təzədən bu üzə - kəndimizə qayıdır...

...Işıqlı dağın zirvəsində qərarlaşan, sahilə gül-çiçəkli çəmənliklə, qayalarla əhatələnən, suyu çox təmiz və şəffaf olan Qaragölün müqəddəsliyi haqqında əfsanələr danışılırdı. Göl gündüzlər gömgöyə çalsada, axşam düşəndə qara rəngə boyanırdı. Bəlkə də adı ona

O yurd yerlərində ziyarətqahlar çoxuydu. Amma əminin Işıqlı dağının qorxunc qayalıqlarla əhatələnmiş zirvəsindəki piri uzun yol yorğunluğu canından çıxmamış ziyarət etməsini həmin vaxt başa düşməsəm də, indi yaxşı anlayıram. Anlayıram ki, dağ həmişə dərəlinin dərddə ortağı olub. Dərddə dərddə kədərinə dağla bölüşüb. Dərddə dara düşəndə üzünü dağa tutub imdad, kömək diləyib. Dərddə yurd-yuvasından baş götürüb sonu görünməyən uzaq bir yola çıxanda da üzbəüzdəki dağla vidalaşır:

**Dar gündü dedim, dağlar,
Hər qəmi yedim, dağlar,
Güc verin, qüvvət verin.
Dərdə güc edim, dağlar...**

...Əminin Işıqlı dağı piri ziyarət edəndən neçə gün sonra təzədən Özbəkistana, didərginlikdə doğulan və oranı özələrinə Vətən bilən balalarının yanına qayıtdı. Bu, onun Vətənlə, Qara göllə və bir də "Çıraq daşı" ilə sonuncu görüşü oldu.

Düşmən uzun illər strateji önəmliyyət daşıyan Işıqlı dağının yerləşdiyi o üz-bu üz əraziləri Azərbaycandan qorumaqla Qarabağın dağlıq hissəsinə, necə deyərlər, bir addım da yaxınlaşmaq, gələcək işğal siyasətinə zəmin hazırlamaq məqsədi güdüb, bu yolda qan tökməkdən, qətlə törətməkdən belə çəkinməyib. Təbii ki, Azərbaycan da belə bir mənfur siyasətə biganə yanaşmayıb, 1918-ci ildə el qəhrəmanı Sultan bəy Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin məşhur Zəngəzur Hərbi Ekspedisiyasının ordu hissələri ilə birlikdə Qaragöl və Qarıqışlaq kəndi ərazisində Laçından keçməklə Qarabağa dəhliz açmaq istəyən erməni quldur dəstələrinə qarşı amansız mübarizə aparıb. Tarixə "Qaragöl döyüşü" adı yazılan həmin savaşa 600-dək erməni yaraqlısı məhv edilib.

Ermənistan sovet hakimiyyəti illərində də Qaragölü və ətraf yaylaq əraziləri müxtəlif yollarla ələ keçirmək inadından dönməyib. Laçın ziyalıların bu işğalçı əmələ qarşı qətiyyətli mübarizəsinə, keçmiş SSRİ hökuməti ilə illərlə sürən yazışmalarına baxmayaraq, nəhayət, 1983-cü ildə bu "zirvə mirvarisi"nin üçdə iki hissəsi Ermənistanə verilib.

Son 30 il ərzində Azərbaycanda təbiətə qənim kəsilən erməni vandalizmi bu dövrdə Işıqlı dağ silsiləsində, Qara göldə, ətraf ərazilərdə ekoloji mühitə, təbii sərvətlərə, bioloji müxtəlifliyə qəsd edib, ekoloji genosid törədib...

Vaqif BAYRAMOV, "Xalq qəzeti"